Ikäinstituutti

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Päivi Topo, VTT, terveyssosiologian ja sosiaaligerontologian dosentti
johtaja, Ikäinstituutti

Helsinki 21.1.2019

Asia: Kirjallinen asiantuntijalausunto K 22/2018 vp Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Kiitän mahdollisuudesta lausua *Tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2018*.
Tarkastelen kertomusta iäkkäiden ihmisten näkökulmasta ja nostan esiin kaksi asiaa: kaikenikäisten omaishoidon sekä toimintakyvyn erot vanhuudessa ja näiden asioiden tasa-arvoulottuvuudet. Sen jälkeen tarkastelen sukupuolivähemmistöjen tilannetta ja tarvetta translain pikaisella uudistamiselle iäkkäiden ihmisten näkökulmasta.

Iäkkäiden toimintakyvyn heikkeneminen on syrjäytymisriski, jota voidaan vähentää yhdenvertaisten liikunnan mahdollisuuksien avulla: Sosioekonomisen aseman mukaiset erot toimintakyvyssä ovat suuret, mutta ne ovat suuret myös iäkkäiden naisten ja miesten välillä. Miesten keskimääräinen elinikä on edelleen naisten elinikää lyhyempi, mutta tästä huolimatta naisilla toimintakyvyn eroja on miehiä enemmän. Tasa-arvovaltuutettu nostaa esiin liikuntalain uudistuksen ja sen seurannan tärkeyden tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Liikkumisen mahdollisuudet kapenevat, kun henkilön toimintakyky heikkenee ja samalla kapenevat myös hänen mahdollisuutensa osallistua tavanomaiseen liikuntatoimintaan. Tämä koskettaa väestötutkimusten perusteella arvioiden noin puolta yli 75-vuotiaista ja heidän joukossaan erityisesti naisia. Tämän vuoksi liikuntapalveluiden yhdenvertaisuuden toteuttamisessa huomiota tulee kiinnittää yli 75-vuotiaiden heterogeenisen joukon osallistumisen mahdollisuuksiin. Liikunta on keskeisin keino tukea heidän toimintakykyään ja osallisuuttaan.

Kaikenikäisten omaishoidossa eri-ikäisten naisten aseman turvaaminen: Tasa-arvovaltuuten raportissa ei juurikaan nostettu esiin omaishoitoa, joka on Suomessa yleistä ja kasvavaa. Mikäli henkilö toimii omaishoitajana ilman samanaikaista ansiotyötä, on Kelan selvityksen mukaan vaikutus eläkkeeseen mittava. Omaishoitajista suurempi osa on naisia kuin miehiä ja omaishoito on yksi erityisesti naisia työelämästä syrjäyttävä väylä. Eläkeikäisten köyhyys on Suomessa melko harvinaista, mutta pitkä omaishoitajuus altistaa tälle. Nykyhallituksen käynnistämää työtä omaishoitajien aseman parantamiseksi olisi vietävä eteenpäin erityisesti tämän ongelman ratkaisemiseksi omaishoitajien näkemyksiä kuullen. Eläkkeellä olevia omaishoitajia on yhä enemmän ja heidän varaansa myös lasketaan yhä enemmän kotona asumista elämän loppuun asti painottavassa politiikassa. Myös heistä valtaosa on naisia. Heidän kohdallaan työkuorman kohtuuttomuutta on viime vuosina pyritty keventämään parantamalla mahdollisuuksia vapaisiin, mutta erot vapaiden toteutuksessa kuntien välillä ovat edelleen merkittäviä. Omaishoitajuuteen on todettu tutkimuksissa liittyvät monia fyysisiä ja psyykkisiä terveysriskejä sekä sosiaalista syrjäytymistä. Sen vuoksi omaishoitajien aseman parantaminen on olennainen keino erityisesti iäkkäiden naisten hyvinvoinnin edistämisessä.

Ikäinstituutti

Translain uudistaminen on kiireellisin tehtävä tasa-arvon edistämisessä seuraavalla hallituskaudella:
Translain vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä on räikeästi ristiriidassa ihmisoikeussopimusten kanssa, jotka Suomi on ratifioinut. Toinen keskeinen ongelma on juridisen ja biologisen sukupuolen sitominen toisiinsa. Mallia lain uudistamiselle voidaan hakea useasta EU-maasta kuten Malta. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien iäkkäiden ihmisten kannalta nykyinen translaki on monin tavoin ongelmallinen. Se on ajanut useat henkilöt elämään sukupuoliristiriidan ja siitä seuranneen vakavan pahoinvoinnin kanssa vuosikymmenet ja mikäli vasta iäkkäänä on voimia aloittaa sukupuoliristiriidan ratkaiseminen, on nykyinen arviointiprosessi tavattoman pitkä ja samoin siitä seuraava hoitoprosessi, joiden jälkeen vasta henkilö voi muuttaa juridisen sukupuolensa. Koska pohjatyötä lain uudistamiseksi on tehty paljon, sen toteutus seuraavan hallituskauden alussa on mahdollista ja erittäin tarpeellista.

Päivi Topo